

Mieszkać za granicą – pisać po polsku
(emigracyjne tematy, dylematy i przyczynki)

Jan Wolski

Mieszkać za granicą – pisać po polsku
(emigracyjne tematy, dylematy i przyczynki)

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Rzeszowskiego
Rzeszów 2021

Recenzował
ks. dr hab. JERZY SIKORA, prof. UKSW

Opracowanie redakcyjne i korekta
ELŻBIETA KOT

Opracowanie techniczne
EWA KUC

Łamanie
KATARZYNA KOT

Projekt okładki
GRZEGORZ WOLAŃSKI

© Copyright by
Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego
Rzeszów 2021

ISBN 978-83-7996-982-1

1895

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU RZESZOWSKIEGO
35-959 Rzeszów, ul. prof. S. Pigoń 6, tel. 17 872 13 69, tel./faks 17 872 14 26
e-mail: wydaw@ur.edu.pl; <https://wydawnictwo.ur.edu.pl>
wydanie I; format B5; ark. wyd. 32,9; ark. druk. 37,4; zlec. red. 90/2021

Druk i oprawa: Drukarnia Uniwersytetu Rzeszowskiego

Spis treści

Wstęp	7
Literatura emigracyjna i jej badanie. Glosa do dyskusji	9

Wokół „Kontynentów”

„Kontynenty”? A co to takiego?	29
<i>Rozproszone drogi</i> . Bogdan Czaykowski o „Kontynentach”	30
Być w kontinuum sprzeczności (Bogdan Czaykowski)	42
Maria Danilewicz Zielińska – Bogdan Czaykowski. Korespondencja wzajemna	46
Słów kilka o Florianie Śmiei.	53
<i>Gromadźmy wspomnienia</i> . Floriana Śmiei poezja pamięci	56
Emigracyjny czarny kwiat: O liryce Danuty Ireny Bieńkowskiej	64
Sięgać dalej niż życie (Adam Czerniawski)	74
Taborskiego strategia przetrwania	78
Taborskiego zmagania z historią	82
<i>Przyjdzie pora na słowa</i> . O niektórych elementach poezji Zygmunta Ławrynowicza	92
Wokół biografii Zygmunta Ławrynowicza – przyczynki i uzupełnienia	104
O listach Zygmunta Ławrynowicza do Hieronima Skurpskiego	119
Jan Darowski. Okruchy biograficzne	124
<i>Złote myśli / czy tylko pozłacane</i> . Małe formy Jana Darowskiego	133
A gentleman of private means (Jan Darowski)	143
<i>Wiersze moje: przerywniki w prozie życia</i> (Jan Darowski)	147
Kolory (w) poezji Andrzeja Buszy	150

Kanada i inne miejsca na Ziemi

Poeci polscy w Kanadzie – emigracja?	161
Poeci „polskiego” Toronto	170
Wacław Iwaniuk już nie podejrzany a przejrany. Jerzemu Paszkowi odpór w procesie poszłakowym	185
Wacław Iwaniuk – biograficzne dopowiedzenia	190
Łobodowski – Iwaniuk. Poetycka przyjaźń	200

Wacława Iwaniuka próba dramaturgiczno-teatralna	207
Poeta wyzuty z nadziei? (Edward Zyman)	220
Starego sceptyka myśli o poezji (Edward Zyman)	224
Czułość i zachwyt (Aleksander Rybczyński)	234
Samotność i milczące piękno (Aleksander Rybczyński)	240
Emigracja jako zderzenie wartości kulturowych. Proza Ewy Stachniak	244
<i>Tkwią w Kanadzie po uszy</i> . Jadwiga Jurkszus-Tomaszewska i Adam Tomaszewski ...	251
Polskie czasopisma kulturalne w Kanadzie (przełom XX i XXI wieku)	263
Polski Fundusz Wydawniczy w Kanadzie	284

Emigracyjne okolice

Oprawianie chwil na pamiątkę (Czesław Bednarczyk)	299
„Oficyna” po części „Kontynentowa”	303
Pisanie książek bez użycia pióra (Oficyna Stanisława Gliwy)	313
<i>Droga Pani Aniu</i> . Okoliczności debiutu książkowego Anny Frajllich-Zajęc	323
<i>Piękny kąkol wyobraźni</i> . Mariana Pankowskiego ucieczka od poezji	336
Drzewa Beaty Obertyńskiej	341
<i>Aby pozostał po mnie jeden wiersz</i> . Twórczość liryczna Jana Kowalika	352
<i>Tak bywa w bajce, jako w życiu</i> . O kobietach, <i>diabłach i rycerzu</i> Józefa Bujnowskiego	367
<i>Jestem podwójna</i> . Wioletty Grzegorzewskiej doświadczenie emigracji	375
Mordellus Press	387
„Kolano” berlińskiego Klubu Polskich Nieudaczników	398
Choroba emigrantów, czyli Kazimierz Braun profiluje Helenę Modrzejewską	411
Z Kosowa w świat. Twórczość Wita Tarnawskiego	428
Adalbert Stifter – Stanisław Vincenz	440

Rozmowy

<i>Życie na dwóch kontynentach</i> . O „Liście Oceanicznym” i znakach na niebie z Aleksandrem Rybczyńskim rozmawia JW.	451
<i>Polska od Karpat po Kordyliery</i> . Z Markiem Kusibą rozmawia JW	461
<i>Jestem Romek Sabo (albo: na nostalgii nie mam czasu)</i> . Rozmowa JW z poetą Romanem Sabo	472
<i>Wszystko byłoby bezimiennie</i> . Z Henrykiem Wójcikiem i Edwardem Zymanem, przedstawicielami Polskiego Funduszy Wydawniczego w Kanadzie rozmawia JW.....	490
<i>Ciągle mnie ponosi</i> . Z Krzysztofem Kasprzykiem rozmawia JW	509
Indeks nazwisk	585

Wstęp

Teksty zebrane w tym tomie odnoszą się do zagadnień polskiej literatury poza krajem, która na etapach swojego istnienia nazywana była literaturą na wychodźstwie, emigracyjną, literaturą drugiej emigracji wraz z jej kolejnymi falami przyptywów i odpływów, aż po najbardziej współczesną, nazywaną najczęściej migracyjną.

Literatura ta wywołana została rozstrzygnięciami politycznymi, później możliwościami, ale i wymuszeniami wyjeżdżania z kraju, aż po czas swobodnego przemieszczania się po świecie. Przez kilka dekad była też ściśle związana z próbami przenoszenia życia społecznego i kulturalnego tam, gdzie twórca wybierał jako język swej wypowiedzi artystycznej język polski, gdzie w coraz większym zakresie dochodziło do powiększania obszarów wzajemnej współpracy osób i instytucji z kraju i z emigracji, coraz głębszego przekonania o jedności literatury polskiej bez względu na miejsce jej powstawania.

Te studia, szkice i mniejsze formy nie stanowią systemowego choćby zarysu wspomnianych przemian, a tym bardziej kompletnego układu zjawiska. To ledwie punktowe świadectwa indywidualnych zainteresowań autora. Pisane w różnym czasie, nieraz w znacznej od siebie odległości, zdradzają, a jeszcze bardziej dokumentują, zmieniające się stany świadomości w opisie twórczości wybranych pisarzy, poetów czy zjawisk i zagadnień, przez co – miejmy nadzieję – oddają przynajmniej nastrój, poświadczają istnienie załączków kształtu dokonujących się przemian, wchodzenie do czytelniczego obiegu – bardziej w kraju niż na emigracji – przewartościowań, literackich strategii i egzystencjalnych doświadczeń skoncentrowanych wokół problemów funkcjonowania w obcym kraju i wyboru polszczyzny jako języka wypowiedzi artystycznej.

Wszystkie teksty były wcześniej publikowane. Teraz jednak na potrzeby tego zbioru zostały ponownie przejrane, niekiedy poszerzone, na nowo zredagowane i gdzie to tylko było możliwe, uzupełnione o nową literaturę przedmiotu.

W perspektywie pola opisu wyznaczonego chronologią pierwszego i ostatniego zamieszczonego tu tekstu należy przede wszystkim odnotować dość trwałe zainteresowanie tematyką emigracyjną, choć o zmiennej intensywności, a przede wszystkim znaczący przyrost wnikliwych studiów, ujęć monograficz-

nych i edycji lub reedycji tekstów. Widoczne wyraźnie pulsowanie w tym zakresie pozwala dostrzec także w tekstach ślady dawniejszych rozpoznań, ocen, stanów badań i ich przemian, zauważyć ich braki, niekiedy nadreprezentatywność pewnych źródeł i postaci. Ale właśnie taki zdaje się, obserwowany z indywidualnych punktów widzenia badacza, kształt zjawiska określanego jako polska twórczość literacka poza krajem, a może jeszcze bardziej jako rodzaj historycznoliterackich ćwiczeń, namiastka odpamiętywania tego, co polityka, czas i odległość próbowały nieodwracalnie – na szczęście nieskutecznie – zatrzeć.

J.W.